

20. rocznica śmierci Profesor Antoniny Obrębskiej-Jabłońskiej (1901–1994) – twórczyni i założycielki polskiej białorutenistyki

- *Wielu się wydaje, że aby zostać uczonym, trzeba się do tego specjalnie urodzić.*
- *Że ludziom uzdolnionym zgarnianie wawrzynów prawie samo przychodzi.*
- *Nic bardziej dalekiego od prawdy.*
- *Trzy są przynajmniej konieczne dla zdobycia wawrzynów naukowych warunki: prawdziwe, bezinteresowne zamiłowania, wytrwała praca, zdolność krytyki siebie samego¹.*

Profesor Antonina Obrębska-Jabłońska

W roku 2014 przypada 20. rocznica śmierci Profesor Antoniny Obrębskiej-Jabłońskiej – „twórczyni polskiej białorutenistyki”². Warto zatem przybliżyć nieco – zwłaszcza młodemu pokoleniu badaczy, do którego piszący te słowa też się zalicza – postać i dorobek cenionej polonistki i slawistki, która była orędownikiem utworzenia na Uniwersytecie Warszawskim Zakładu Filologii Białoruskiej (1956) i wieloletnim jego kierownikiem (1956–1971)³.

W dniach 14–15 listopada 1997 roku na Uniwersytecie Warszawskim dzięki Katedrze Filologii Białoruskiej Wydziału Lingwistyki Stosowanej i Filologii Wschodniosłowiańskich oraz Katedrze Językoznawstwa Ogólnego i Bałtystyki Wydziału Polonistyki odbyła się konferencja poświęcona pamięci Profesor Antoniny Obrębskiej-Jabłońskiej pt. *Język i kultura białoruska wobec kultur sąsiednich*. Udział w niej wzięli uczniowie oraz współpracownicy Profesor Antoniny Obrębskiej-Jabłońskiej, Jej przyjaciele i członkowie rodziny, a także slawiści z Polski, Białorusi i Rosji. Konferencję rozpoczęto od złożenia kwiatów na grobie słynnej slawistki. Z powodów technicznych druk materiałów pokonferencyjnych pt. *Język i kultura białoruska w kontakcie z sąsiadami*⁴ możliwy był dopiero w 2001 roku, czyli w stulecie urodzin Profesor Antoniny Obrębskiej-Jabłońskiej.

¹ Cytat przywołany w artykule A. Engelking, *Siostra i brat – wspólne zainteresowania naukowe Antoniny i Józefa Obrębskich* [w:] *Język i kultura białoruska w kontakcie z sąsiadami. Studia poświęcone Antoninie Obrębskiej-Jabłońskiej w stulecie urodzin*, red. E. Smółkowska, A. Engelking, Warszawa 2001, s. 31.

² Określenia tego używa A. Engelking, *ibidem*, s. 28.

³ Zob. [online], www.kb.uw.edu.pl/katedra.htm [dostęp: 01.04.2014]; por. też H. Бап-шчэўска я, *Дасягненні Кафедры беларусістыкі Варшаўскага ўніверсітэта*, „Бiałorutenistyka Białostocka” 2013, t. 5, c. 483.

⁴ Zob. *Język i kultura białoruska...*

W artykule pt. *Profesor Antonina Obrębska-Jabłońska – człowiek pogranicza kultur* prof. Elżbieta Smułkowa przybliży osobowość Pani Profesor tym, którzy osobiście nie mieli szansy Jej poznać⁵. Odnutowano tam także ciekawe fakty biograficzne, których kilka warto tu przytoczyć⁶. Antonina Obrębska przysłała na świat 12 stycznia 1901 roku na Podolu, gdzie znajdował się majątek Potockich, administrowany przez Jej ojca Antoniego. Jako mała dziewczynka mieszkała potem także kilka lat w majątku pod Słonimem, gdzie mogła mieć pierwsze kontakty z językiem białoruskim. Znała także język ukraiński dzięki ukraińskojęzycznej piastunce brata. W 1908 roku Antonina Obrębska zaczęła swoją edukację w szkole polskiej w Kijowie, potem kontynuowała naukę w Warszawie, gdzie w 1919 roku rozpoczęła studia na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Co ciekawe, studiowała także na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie w 1925 roku uzyskała stopień doktora, a w 1934 roku – stopień doktora habilitowanego (co w tamtych czasach wśród kobiet było rzadkością). W 1962 roku otrzymała tytuł i stanowisko profesora zwyczajnego. Przed habilitacją odbyła 2-letni staż naukowy w Jugosławii połączony z kursem letnim we Francji. W latach 1937–1938 studiowała w Anglii, Chinach i Ameryce. Jej życie osobiste było naznaczone także dwoma wojnami światowymi, jednak niewiele wiadomo o tym trudnym okresie. Nawet w swojej autobiografii Profesor Antonina Obrębska-Jabłońska zawiera bardzo lakoniczne wspomnienia⁷. Po wojnie w 1946 roku Profesor wybrała się z mężem w podróż naukową do ZSRR i Chin. W 1947 roku została docentem w Katedrze Slawistyki UW. W latach 1953–1957 kierowała sekcją filologii białoruskiej i filologii ukraińskiej Instytutu Polsko-Radzieckiego, a potem została kierownikiem (do 1968 roku) Pracowni Filologii Białoruskiej Zakładu Słowianoznawstwa PAN, a także zajęła się organizacją i stworzeniem programu studiów białorutenistycznych na Uniwersytecie Warszawskim. Pod Jej opieką naukową kształciły się i broniły prace magisterskie kolejne roczniki białorutenistów, spośród których niektórzy sami zaczynali kariery dydaktyczne czy naukowe, np.: Jadwiga Głuszkowska, Teresa Jasińska czy Stanisław Szadyko.

Nie sposób tu scharakteryzować całego dorobku Profesor Antoniny Obrębskiej-Jabłońskiej. Można zaledwie wymienić kilka pozycji ze świadomością, że dokonany wybór jest niewystarczający. W latach 50. XX w. ważne są publikacje dotyczące *Słowa o wyprawie Igora* oraz kilkutomowa edycja *Ludu białoruskiego* M. Federowskiego. W 1962 roku ukazał się nakładem wydawnictwa Wiedza Powszechna *Podręczny słownik polsko-białoruski* pod red. A. Obrębskiej-Jabłońskiej

⁵ E. Smułkowa, *Profesor Antonina Obrębska-Jabłońska – człowiek pogranicza kultur* [w:] *Język i kultura białoruska...*, s. 13–21; zob. też E. Smułkowa, *Antonina Obrębska-Jabłońska (1901–1994)*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 1996, t. 33, s. 21–26.

⁶ Wszystkie przytoczone dane biograficzne pochodzą z artykułu poświęconego prof. A. Obrębskiej-Jabłońskiej, zob. E. Smułkowa, *Profesor Antonina Obrębska-Jabłońska...* W artykule przytoczono bardzo dużo ciekawych informacji; por. też *Абрэмбская-Яблонская Антаніна* [y:] *Беларуская мова. Энцыклапедыя*, пад рэд. А.Я. Міхневіча, Мінск 1994, s. 10.

⁷ Prof. E. Smułkowa opublikowała autobiografię (napisaną w 1976 roku) prof. A. Obrębskiej-Jabłońskiej w czasopiśmie „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 1996, t. 33, s. 21–26.

i M. Biryły, pozostający przez długie lata najobszerniejszym słownikiem tego typu. W latach 70. XX w. powstaje artykuł pt. *Do normalizacji białoruskiego języka literackiego* (1972) analizujący innowacje białoruskiego języka literackiego i ich eliminację w latach 30. XX w. Niezwykle cenne jest *Opracowanie krytyczne przekładu „Pana Tadeusza” A. Mickiewicza dokonanego przez Bronisława Taraszkiewicza* (Olsztyn 1984). Wydanie białoruskiego przekładu *Pana Tadeusza* zostało poprzedzone interesującym artykułem pt. *O podstawie tekstowej przekładu „Pana Tadeusza” na język białoruski przez Bronisława Taraszkiewicza*. Wiele istotnych prac dotyczy dialektologii polsko-białoruskiej (np. *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny* czy *Teksty gwarowe z Białostoczczyzny z komentarzem językowym*) oraz języka polskiego (np.: *Od archaizmu do nowej formy językowej; O żeńskich formach tytułów i nazw zawodów; Czy nieznane polskie nazwy miesięcy?; Miejsca siedzące i stojące; Proszę pani czy proszę panią?*). Profesor Antonina Obrębska-Jabłońska pozostawiła też spuściznę epistolograficzną polską i białoruską. Niektóre ze swych prac wybrała do publikacji w wyborze pism (pt. *Śladami żywego języka*), które zostały wydane w 1993 roku⁸. Zamieszczono tam prace polonistyczne i sławistyczne, a także bibliografię publikacji Profesor Antoniny Obrębskiej-Jabłońskiej (122 pozycje z lat 1925–1984).

Wielokrotnie były podkreślane skromność, ciepło i życzliwość Profesor Antoniny Obrębskiej-Jabłońskiej. W zbiorach dzisiejszej Katedry Białorutenistyki UW można odnaleźć tego małe dowody, np. w postaci książki (z odręcznie napisaną i podpisaną dedykacją) sprezentowanej przez Panią Profesor w ramach podziękowań za dobrze wykonaną pracę, np. udział w organizacji praktyki studentów Białoruskiego Uniwersytetu w Mińsku. To potwierdza opinie, że Pani Profesor każdego swego współpracownika otaczała uwagą i nigdy o nikim nie mówiła źle. Miejmy nadzieję, że zarówno starsze, jak i nowsze pokolenia badaczy słowiańszczyzny będą czerpać nie tylko z dorobku naukowego Pani Profesor, lecz także Jej kodeksu etycznego, doświadczenia oraz podejścia do nauki i życia w ogóle.

Radosław Kaleta
Warszawa

⁸ A. O b r ę b s k a - J a b ł o Ń s k a, *Śladami żywego języka. Wybór pism*, red. E. Smułkowa, Warszawa 1993.